

scire iudicium quod est abyssus multa: et profundum iustitiae ejus mens prava non invenit. Aut quomodo potestis scire iudicium Dei, qui odistis bonum, et queritis malum, qui detestamini sanctos pauperes, et honoratis divites peccatores. Simulque consideremus verborum significantiam: bona non amare, peccati est: quanti sceleris etiam odisse? et e contrario, si mala non fugere, vitii est: quanta impietatis est etiam diligenter inquirere? Post hæc describitur savitia iudicium, et in subjectos crudelitas.

466 LXX: Diripientes pelles eorum ab eis, et carnes eorum ab ossibus eorum. Sicut devoraverunt carnes populi mei, et pelles ab eis excoriarunt, et ossa eorum confregerunt, et considerunt sicut carnes in lebetibus, et sicut carnes in olla: sic clamabunt ad Dominum, et non exaudiet eos, et avertet faciem suam ab eis in tempore illo, eo quod pessime egerunt in adinventiombus suis. Non suffecerat spoliare subjectum gregem; sed corpora quoque eorum afflixerunt duro imperio, et ossa eorum contriverunt, ut quidquid in eis forte fuerat, frangerent atque contererent. Quomodo ergo illi spoliaverunt populum meum, et nudaverunt omni pulchritudine et decore cutis, et carnes et ossa miserunt in ollam ferventem, quam rex accendit Assyrius, tradentes gregem meum diabolo, et angelis ejus: sic et ipsi cum venerit dies ultionis, clamabunt ad Dominum, et non exaudientur, quia nec ipsi rogantes audierunt: et extendit manus suas ad Dominum, et Deus avertet faciem suam ab eis, quia et illi averterunt a precantibus vultum. Et hæc universa patientur, quia pessime egerunt in studiis et voluptatibus suis: et non reges fuere, sed tyranni: nec præpositi, sed leones: neque magistri discipulorum, sed lupi ovium, et satiaverunt se carnibus, et incrassati sunt, et sicut pinguis hostia interfectionis, (a) et supplicis Domini preparati. Hucusque contra principes malos: sequens vero sermo adversus pseudoprophetas est et doctores pessimos, qui populum Dei adulatione supplantant, pollicentes scientiam Scripturarum.

(Vers. 5 seq.) Hæc dicit Dominus super prophetas, qui seducunt populum meum: qui mordent dentes suis, et prædicant pacem: et si quis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificent super eum prælium: propterea nox vobis pro visione [Al. divisione] erit, et tenebræ vobis pro divinatione, et occumbet sol super prophetas, et obtenebrabitur super eos dies, et confunderentur qui vident visiones: et confundentur divini, et operient vultus suos omnes, quia non est responsus Dei. Verantamen ego repletus sum fortitudine spiritus Domini, iudicio et virtute [Al. veritate], ut annuntiem Jacob scelus suum, et Israel peccatum suum. LXX: Hæc dicit Dominus super prophetas, qui seducunt populum 467 meum, et mordent dentes suis, et prædicant super eum pacem, et non est data in ore eorum, sanctificaverunt super eum præ-

(b) Constat, inquit Victorius, ex ipsa lectione, sunt legendum pro et: sed mss. non suffragantur.

lium: propterea nox vobis erit pro visione [Al. divinatione], et tenebræ erunt vobis ex divinatione, et occumbet sol super prophetas, et contenebrescet super eos dies, et confundentur qui vident somnia, et irridebuntur harioli, et loquentur adversum eos omnes isti, quia non est qui exaudiat eos, nisi ego implectorum fortitudinem in spiritu Domini, et iudicium et potentiam, ut annuntiem Jacob impietates ejus, et Israel peccata sua. Legimus fuisse pseudoprophetas in Israel, qui propter dona pacem, quæ eis data non erat, prædicabant, et si quis munera non dedisset, quamvis sanctus esset, iram Dei nuntiarent illi esse venturam. Unde nunc dicitur ad eos quod loquantur mendacia, et sermo eorum non propheta, sed divinito sit falsa: neque habeant lumen, sed tenebras et errorem. Cumque in contrarium vero fuerint quæ promiserant, tunc operientur confusione, quia non erat, inquit, responsus Dei.

Jam [Al. nam] nec demones accipiunt potestatem, ut eos sua fraude decipiant. Muta erunt oracula, tacebit immundus spiritus, et illudere non audebit. Hoc de pseudopropheta. Rursum oratio de seipso propheta loquentis inducit, illis falsa vaticinantibus, et operis confusione et ignominia, ego que loquor, a sancto Spiritu institutus loquor, et loquor iudicium Domini et virtutem [Al. veritatem]. Cumque pseudopropheta mordeat dentibus, et prædicat pacem, ego absque ulla formidine annuntio Jacob scelus suum, et Israel peccatum suum; quia pro Deo, vel idola venerati sunt, vel Dei Filium crucifixerunt. Si autem juxta Septuaginta quod dicitur, de hæreticis voluerimus accipere, qui vero pseudoprophetae sunt, et dicunt, hæc dicit Dominus, et Dominus non misit eos, non errabimus. Illi enim populum quandam Dei errore decipiunt, et hoc faciunt, ut comedant eos, vel simpliciter in accipiendis muneribus, vel mystice in occasione animarum eorum, et promittunt eis pacem et regna caelestia, et dicunt, non necesse est ut vivas continenter et sancte, habeto fidem quam docemus, et omnia promissa Domini consequeris: **468** quæ loquentes, magis adversum eos iram Domini concitant, et prælium in illos sanctificant. Quamobrem, o heretici, qui putatis habere vos prophetiam, et imitami Ecclesiam Dei, ubi æstimatis esse visionem, ibi nox erit: et ubi jactatis vaticinium prophetae, ibi spiritus loquetur immundus. Occidet enim sol iustitiae super hujuscemodi prophetas, et videbunt tenebras suas et confundentur. Cumque divini magis quam Prophetae fuerint comprobati, ridebuntur super somniis suis, et populi qui ab eis prius decepti fuerant, contra eos loquentur. Tunc etiam ipsi magistri penitentiam agent, et nemo eos exaudiet, nisi ego quem offenderant. Et quia clemens sum, et nolo mortem peccatoris [Ezech. xviii], sed cupio ut revertatur et vivat, cum exaudiero eos, dabo eis virtutem spiritus mei, et implebo eos iudicio meo et

fortitudine, ut qui prius populum blandimentis de-

non solum iudicium non faciebant; sed abominabantur illud, et omnia recta pervertebant, non saltem parva iustitia remaneret in civitate. Qui edificaverunt Sion in sanguinibus, et Jerusalem in iniquitate, rapinis pauperum, cade insonitum, occasione sanctorum. Quod si quis de principibus videbatur iudicare quod erat rectum, vendebat magis sententiam, et in muneribus iudicabat. Sacerdotes quoque non docebant populum, nisi accepto pretio; et cum dicitur ad sanctos: *Gratis accepistis, gratis date* [Math. x, 8], illi Dei responsum, accepta pecunia proferentes, gratiam Domini avara mercede vendebant. Et post hæc mala non intelligentes peccatum suum, quasi sceleribus redimerent charitatem Dei, iudices ac sacerdotes et prophetas **470** Dei esse commemorabant, et secundum imponentes cor suum dicebant: *Dominus in medio nostrum est, et non venient super nos mala.* Quia igitur non egerunt penitentiam, et omnis populus secutus est principum et sacerdotum prophetarumque vitia, Sion quasi ager arabit, et Jerusalem sicut aceruus lapidum erit, et templum quod prius auro argenteoque fulgebant, in ruinas ultimæ collabebatur. Hæc contra populum Judæorum, cuius vera captivitas et extrema ruina, et propter superiora quidem scelera, sed maxime propter effusionem Domini sanguinis irrogata sunt. Unde et Sion quasi ager arata est, et Jerusalem in tumulos versa saxorum, et templum illud quandam nobile atque sublime, in extremos cineres comminutum est. Si quis autem hæc quæ de Jerusalem dicuntur, et de Sion ad Ecclesiam transferat [ipsa est enim domus Jacob, et domus Israel, secundum illud quod in Isaiâ scribitur: *Jacob puer meus, suscipiam eum* [Isai. xli, 8], et illud ad Timotheum: *Ut scias quomodo te oporteat in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia* [1 Tim. iii, 15] iste liquido pervidebit, quod principes domus Jacob, et reliqui de domo Israel (sive, ut melius in Hebræo scriptum est) *Judices domus Israel*, non sint alii nisi episcopi, presbyteri et diaconi, qui nisi omni custodia servaverint cor suum, abominantur iudicium, qui seducunt populum meum, et reliqua: nunc generaliter et adversum iudices, et adversum pseudoprophetas, et contra sacerdotes, et contra eos, qui sibi Dei pollicebantur notitiam, prophetæ sermo textitur, et arguit eos quod propter scelera eorum Sion quasi ager aranda sit, et Jerusalem velut aceruus lapidum corruiura, et mons templi futurus in excelsa silvarum. Videmus completa quæ dicta sunt: oris eloquium oculi probant: prophetæ testis aspectus est. Hoc ipsum testimonium et in Jeremie volumine scribitur [Jerem. xxvii], ubi et Michæa propheta fit mentio, et Jerusalem vastitas prædicatur. Iudices et principes domus Jacob et domus Israel, id est, et duarum et decem tribuum,

(Vers. 9 seq.) Audite hæc, principes domus Jacob, et (a) iudices domus Israel: qui abominamini iudicium, et omnia recta pervertitis, qui edificastis Sion in sanguinibus, et Jerusalem in iniquitate. Principes ejus in muneribus iudicabant, et sacerdotes ejus in mercede docebant, et prophetae ejus in pecunia divinant, et super Dominum requiescebant dicentes: Numquid non Dominus in medio nostrum? non venient super nos mala: propter hoc causa vestri Sion ut ager arabitur, et Jerusalem quasi aceruus lapidum erit, et mons templi in excelsa silvarum. LXX: Audite hæc, duces [Al. iudices] domus Jacob et reliqui domus Israel, qui abominamini **469** iudicium, et omnia recta pervertitis: qui edificastis Sion in sanguinibus, et Jerusalem in iniquitatibus. Duces ejus in muneribus iudicabant, et sacerdotes ejus in mercede respondebant, et prophetae ejus in pecunia divinant, et super Dominum requiescebant, dicentes: Nonne Dominus in nobis est? non venient super nos mala. Idcirco propter vos Sion quasi ager arabitur, et Jerusalem ut custodia pomarii erit, et mons Domini in lucum saltus. Nemo ambigit, Jerusalem propter scelera quæ in hoc capitulo describuntur, fuisse subversam, et quia supra vel ad iudices, vel ad pseudoprophetas processerat comminatio: *Audite, principes domus Jacob, et duces domus Israel.* Et post paucos versiculos: *Hæc dicit Dominus super Prophetas, qui seducunt populum meum,* et reliqua: nunc generaliter et adversum iudices, et adversum pseudoprophetas, et contra sacerdotes, et contra eos, qui sibi Dei pollicebantur notitiam, prophetæ sermo textitur, et arguit eos quod propter scelera eorum Sion quasi ager aranda sit, et Jerusalem velut aceruus lapidum corruiura, et mons templi futurus in excelsa silvarum. Videmus completa quæ dicta sunt: oris eloquium oculi probant: prophetæ testis aspectus est. Hoc ipsum testimonium et in Jeremie volumine scribitur [Jerem. xxvii], ubi et Michæa propheta fit mentio, et Jerusalem vastitas prædicatur. Iudices et principes domus Jacob et domus Israel, id est, et duarum et decem tribuum,

(a) Idem, Legendum, inquit, esset duces, ut in principio capituli: eadem enim utrobique vox est $\alpha\gamma\chi\epsilon\tau\alpha\iota$. Verum quia Vulgata editio legit, iudices, et ita etiam Hieronymus interpretatur, ad sensum magis quam ad verbum respiciens, monere lectorem,

non autem lectionem mutare placuit. (b) Notatum Victorio haberi testimonium Prov. xxiv secundum Septuaginta, *μη προσήγαγε ἀσθη νόμη δίκλων*. Quo in loco non habemus: *Ne quæras impietatem in domo justii.*

(b) Notatum Victorio haberi testimonium Prov. xxiv secundum Septuaginta, *μη προσήγαγε ἀσθη νόμη δίκλων*. Quo in loco non habemus: *Ne quæras impietatem in domo justii.*

scandalum populis exponentes, rei sunt infidelitatis eorum qui scandalizantur (*Matt. xviii*). Unde dicitur expedire homini **471** ut mola asinaria ligetur in collo ejus, et precipietur in profundum, quam ut scandalizet unum de minimis Ecclesiae. Cumque sacerdos Malachias propheta angelos vocet (*Malac. ii*), et os eorum oraculum Domini sit (*Deut. xix, 19*), sine munere acceptione non judicant, legentes: *Munera exerceant oculos etiam sapientium, et quasi frenum in ore avertunt (a) increpationem (Eccles. xx); et cum dicatur ad apostolos: Nolite possidere aurum et argentum, neque os in zonis vestris sit (Matt. x, 9); et excutiantur de sancti viri manibus etiam labora parta pecunia, voces Domini venditant, et de columbis mercantur in templo. Sed et propheta Jerusalem in pecunia divinabant, nescientes aliud esse prophetiam, aliud divinationem: nunquam enim divinatio in Scripturis in bonam partem accipitur. Non (b) erit, ait, augurium in Jacob neque divinatio in Israel (Num. xxiii, 23). Videbantur sibi quidem esse prophetae, sed quia pecuniam accipiebant, prophetia ipsorum facta est divinatio. Petrus apostolus: Argentum, inquit, et aurum non habeo (Act. iii, 6); poterat utique Simoni mago vendere, quod petebat; immo poterat simulare vendentem (Spiritus enim sanctus nec venundari, nec emi potest), sed oblatam pecuniam cum offerendo damnavit (*Ibid. vii*) Nunc videas, prophetae Jerusalem non habere in ore prophetiam; et in Domino requiescere, et dicere: Non venient super nos mala: quorum causa speculatorum Dei hostili aratro dividitur; et locus quondam pacis, ruinis plenus fit, et templum Domini in vepres spinasque convertitur, et est habitaculum Bestiarum. Nec quemquam moveat illud quod in Primo Regum libro legitur, Saul volentem ire ad Samuelem dixisse puero suo, ad eum se ire non posse, quia pretium quod offerret pro vaticinio, non haberet, et puerum respondisse: *Ecce inventa est in manu mea quarta pars sicli pecuniae, et dabo viro Dei, et annuntiabit nobis viam nostram (I Reg. ix)*: non enim scriptum est, quod Samuel acceperit, aut quod illi obtulerint: quin potius a propheta pascuntur, et invitantur ad prandium. Sed fact eum accepisse, stipes magis estimandae sunt tabernaculi, quam munera prophetiae. Siclus enim viginii obolos habet, et quarta pars sicli quinque **472** oboli sunt. Et nostri igitur sacerdotes si volent vendere prophetiam, et columbas (c) in cathedris suis proponere, quas Dominus flagello subvertit (*Joan. ii*), quinque obolos accipiant, non pretia villarum. Hoc ipsum sonat et intertio Regum libro, quod uxor Jeroboam, infirmante filio, pergit ad Achiam hominem Dei, deferet ei panes et uvas passas, et vascu-*

(a) Maluit Victor. *increpationes*, ex Graeco *λεγομαι*.

(b) Iterum est, pro erit, substituit Victorius.

(c) Edili legant, utinam non pretia villarum, sed quinque obolos acciperent. Ms. Cluviacensis optima nota sic habet: *Et columbas in cathedris suis proponere quas Dominus subvertit, flagellatque petentes, ac-*

lum mellis (*III Reg. xiv*). Dicitur enim quid secum illa portaverit, et tamen propheta non scribitur accepisse: quippe cum et corripuerit eam, et venturum lectum praedixerit: licet potuerit hi qui ad harilolos ire consueverant (quia multi divini et hariloleros in Israel) mala consuetudine estimasse id ipsum etiam de prophetis, et voluisse sanctis viris offerre, quod divinis offerre consueverant, et tantummodo Scripturam narraisse quid illi voluerint, nec tamen intulisse quod ipsi aut offerre ausi fuerint, aut prophetae acceperint. Apostolus Paulus: *Qui altari, inquit, serviunt, et de altari participant, et vivunt (I Cor. ix, 13)*. Permittitur tibi, o sacerdos, ut vivas de altari, non ut luxurieris. Devi truantur os non clauditur (*Ibid.*, 9). Scimus ista, et tamen licentia hac Apostolus non abutitur: et habens vietum vestimentumque, contentus est: nocte et die laborat manibus suis, ne cui gravis sit. Et jurat in Epistolis, se sanctus, et sine avaritia in Christi Evangelio conversatum, et non solum de se, sed de discipulis quoque suis hoc ipsum asserit: quod nullum miserit, qui ab Ecclesiis aut posceret [*A. possit*] aliquid, aut vellet accipere (*I Thess. iii*). Si autem gratulatur in quibusdam Epistolis, et mittentium munera benevolentiam Dei appellat, non tam sibi congregat quam pauperibus sanctorum, qui erant in Jerusalem. Sancti autem pauperes, hi erant in Jerusalem, qui primum in Christo crederant de Judaeis, et projecti a parentibus et cognatis, atque affinibus suis, tam possessiones, quam universam suppellectilem sacerdotibus templi, ac populo vastantes, perdidissent. Si tales pauperes sunt, accipiant. Si autem sub occasione pauperum pauca ditantur domus, et in vitro ac vase fictili aurum comedimus, aut cum thesauris mutamus et vestes, aut pauper habitus non quaerit divitias senatorum. **473** Quid prodest circa collum ad abstergendos sudores linteolum non habere. Quid juvat esse *πορρωταξ*, et praeferre habitu paupertatem, cum marsupium nostrum universa pauperum turba suspiret? Propter hoc, causa nostri, quales sumus, qui Sion edificamus in sanguine, et Jerusalem in iniquitate, qui iudicamus in numeribus, qui mercedibus respondemus, qui in pecunia divinamus, et super hoc fictam nobis sanctimoniam vindicantes dicimus: *Nam venient super nos mala*. Audiamus sententiam Domini quae sequatur: Sion et Jerusalem, et mons templi, speculatorum, et visio pacis, et templum Christi in consummatione, et in fine, quando refrixerit charitas, et rara fides fuerit, quasi ager arabitur, et redigetor in tumulos, et erit in excelsa silvarum sive in custodiis pomorum: ut ubi ample quondam domus erant, et absque numero

accipiant quinque obolos, non pretia villarum. MART.— Duo Palatin. *in cathedris suis ponere, quas Dominus subvertit, flagelloque penitus (leg. flagellat) accipiant quinque obolos, non pretia villarum*. Victor., utinam non pretia villarum, sed quinque obolos acciperent.

acervi fragum, ibi vix parva sit caesula servans speciem ciborum, refectionem animae non habentium. (*Cap. IV. — Vers. 1 seq.*) *Et erit in novissimo dierum [Vulg. addit erit] mons domus Domini, praeparatus in vertice montium, et sublimis super colles, et fluent ad eum populi et properabunt gentes multae, et dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos de viis suis, et ibimus in semitis ejus, quia de Sion egreditur lex, et verbum Domini de Jerusalem, et iudicabit inter populos multos, et corripiet gentes fortes usque in longinquum: et concident gladios suos in vomeres, et hastas suas in ligones, non sumet gens adversum gentem, gladium: et non discent ultra belligare, et sedebit vir subtus vineam suam et sublus ficum suam, et non erit qui exterreat: quia os Domini exercituum locutum est quia omnes populi ambulabunt unusquisque in nomine Dei sui: nos autem ambulabimus in nomine Domini Dei nostri in aeternum et ultra. In illa die, dicit Dominus, congregabo claudicantem, et eam quam eieceram, colligam, et quam afflixeram: et ponam claudicantem in reliquiis, et eam quae laboraverat in gentem robustam, et regnavit Dominus super eos in monte Sion: ex hoc nunc et usque in aeternum. LXX: Et erit in novissimis dierum manifestus mons Domini praeparatus super verticem **474** montium: et elevabitur super colles, et festinabunt ad eum populi, et ibunt gentes multae et dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini et ad domum Dei Jacob, et ostendet nobis viam suam, et ambulabimus in semitis ejus, quia de Sion exiit lex, et verbum Domini de Jerusalem, et iudicabit inter populos multos, et arguet gentes fortes usque in longinquum, et concident gladios suos in aratra et hastas suas in falces: et ultra non tollet gens contra gentem gladium, et nequaquam discent belligare, et requiescet unusquisque sub vite sua, et unusquisque sub ficu sua, et non erit qui exterreat quia os Domini omnipotentis locutum est haec, quia omnes populi ibunt unusquisque viam suam. Nos autem ibimus in nomine Domini Dei nostri in aeternum et ultra. In illa die, dicit Dominus, congregabo eam quae contrita est et quae ejecta fuerat, suscipiam, et quos repuleram: et ponam contritam in reliquiis, et repulsam in gentem fortem et regnabit Dominus super eos in monte Sion, ex hoc nunc et usque in saeculum. Quia*

(a) Unus Palatin., *claudicantem et eam quam afflixeram quae laboraverat in gentem*. etc.

(b) Rebole quae ad Epist. 18, ad Damasum, num. 9, in fine, de hoc Josephi testimonio diximus not. (b).

(c) Ms. Palatin., *in remissione peccati*.

d) Multorum fuit opinio tantum sex millium annorum circulo saeculum hoc circumscribi, quo evoluta, finem mundi adventuram, juxta numerum dierum quo Deus hunc condidit mundum. Hoc sentire videtur Paulus in Epistola ad Hebraeos, cap. 4, id vero docet Barnabas in Epistola eidem ascripta pag. 54, edit. Graeco-Latin. Iren. Libro 5, adversus Haereses, cap. 28 et 29. Origen. lib. 11, cont. Celsum, S. Hilarius in cap. 20. Matth. et S. Hieronym. Epist. ad Cyprianum. Consulat curiosus lector notas et observationes eruditi Hugonis Menardi in Epistolam S. Barnaba pag. 496, et seqq. et si voluerit volu-

principes Judaeorum abominati sunt iudicium, et omnia recta perverterant, et edificaverant Sion in sanguinibus et Jerusalem in iniquitate: et non solum haec fecerant, verum in muneribus quoque iudicaverant et sacerdotes Jerusalem in mercede responderant, et prophetae ejus in pecunia divinaverant, et propter eos, Sion quasi ager aratus erat, et Jerusalem in tumulos lapidum corruerat, et mons templi Dei, desolatus in excelsa silvarum, idcirco nunc, derelicta domo eorum atque deserta, quando Filius Dei egrediens de templo ait: *Surgite eamus hinc (Joan. xiv, 38)*: *Et: Relinquitur vobis domus vestra deserta (Luc. xiii, 15)*. Angeli quoque, Josepho referent, dixerunt: (b) *Transeamus ex sedibus, pro monte Sion mons Domini inelevatus est, de quo ad principem Tyri dicitur: Et vulneratus est in monte Domini (Ezech. xxviii)*. Iste autem mons Domini in novissimo dierum ostensus est, quando appropinquavit regnum caelorum. Siquidem in consummatione saeculorum in (c) reprobandem peccatorum, per hostiam suam Salvator noster apparuit, et undecima hora ad conducendos operarios venit. Et completa illius passione, Joannes loquitur: *Novissima hora est (I Joan. iii, 18)*: in sex millibus enim annis, **475** si quingenti anni per horas diei singulas dividantur, novissima hora (d) consequenter dicitur tempus fidei gentium. *Et manifestus, inquit, erit mons Domini praeparatus super vertices montium*. Manifestus erit, qui ante fuerat occultus, et praeparatus non solum in montibus, sed super vertices montium, Moyses et Prophetae, et de eo yaticinatus sunt. Licet enim omnia sancta conscripserit; tamen ad comparationem prophetiae, in qua Salvatoris adventum prophetaverunt, humilia sunt caetera, et nequaquam usque ad verticem montium pertingentia. *Et exallabitur, inquit, super colles (Phillip. ii, 8, 9)*. Homo quidem apparuit, et formam servi accepit: humiliavit se usque ad mortem, mortem autem crucis; sed exaltavit eum Pater, et dedit ei nomen quod est super omne nomen, et ad conversationem illius universa vita hominum comparata, campi dicuntur et valles. Ad hunc ergo montem qui praeparatus est super vertices montium, et exallatus super colles, festinabunt, sive ut in Hebraeo habetur, *fluent omnes populi, id est, in morem fluviorum turbae*

mina duo nostra Gallico idiomate scripta in defensionem veritatis. Hebraice. MARR.— Minime ad rem sunt, quae hic annotat Marianus de Veterum opinione. Illa, sex millium annorum circulo saeculum hoc circumscribi. Maxime vero huc referendum econtrario est, quod S. Hilarius in Mathaeum docet. Primam horam ad Noe, Tertiam ad Abraham, Sextam ad Moysen, Nonam referri ad David et Prophetas: *In undecima autem hora corporei adventus Domini tempus ostendi. Nam ex omni numero, qui spatium est praesentis saeculi constitutus, in eam rationem convenit ortus ejus ex Maria, in quam undecima hora tempus ex die est. Divisione enim per quingentorum numerum facta, in omni sex millium annorum summa tempus corporei ortus ejus, undecima divisionis totius calculo supputatur.*

innumerabiles congregabuntur. Festinabunt autem populi (Act. ii), quando in eum pariter crediderunt Parthi et Medi, Elamitæ, et habitantes Mesopotamiam Judæam, et Cappadociam, Pontum et Asiam, Phrygiam et Pamphiliam, Egyptum et partes Libyæ quæ est juxta Cyrenæm, et advenæ Romani, Judæi et proselyti, Cretæ et Arabes. Nonne vobis festinasse videntur ad montem, quibus dictum est: *Sequitur me, et faciam vos piscatores hominum* (Math. iv, 19, 20), et protinus secuti sunt Salvatorem? Rursumque de Jacobo et Joanne Scriptura refert, quod relicta navi et patre et fluctibus sæculi, festinaverint ad montem. Et Matthæus publicanus audiens *Sequitur me* (Math. ix), statim cucurrerit. Sed et illud in Evangelio, quando secute sunt eum turbæ multæ de Galilæa, et Decapoli et Jerosolymis, et Judæa et trans Jordanem, **476** et curavit eas, festinantes populos probat. Populis autem festinantibus, gentes quoque plurimæ ibunt ad montem: totus scilicet orbis in eum credens, et dicent (ad vexillum se patibuli nutuo provocantes: *Venite, ascendamus in montem Domini*. Ascensione opus est, ut quis ad Christum valeat pervenire, et ad domum Dei Jacob. Ecclesias, que est domus Dei, columna et firmamentum veritatis. Porro quod Jacob Salvatorem significet, et supra diximus: *Jacob puer meus, suscipiam eum* (Isai. i, 3). Sed et hoc dicent ad eos quibus locuti fuerant: *Venite, ascendamus in montem Domini et in domum Dei Jacob*; et addent: Ut ostendant nobis viam suam, quam vel in Angelis intellige Ecclesiis præsentibus, vel in Scripturis sanctis, que viam Domini præstendunt, et eam qui dicit: *Ego sum via* (Joan. xiv). Et ambulemus in semitis ejus, in Apostolis scilicet, per quos in Christum credidimus. De Sion enim lex egressa est spiritualis, et ad gentes Dei sermo (b) transivit de Jerusalem, qui judicabit inter populos multos (Joan. v, 22): Pater enim omne judicium dedit Filio. Et corripiet gentes (c) multas usque in longinquum (Ps. xciii, 11): Dominus enim apprehendit sapientes in astutia eorum et cognovit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt. Dijudicat autem inter populos qui salute digni sint, et qui indigni, et in ejus adventu omne blandi studium conferetur ad pacem (Isai. i, 4). In aratra gladii mutabuntur, hastæ eudentur in falces, gens bellare desinet contra gentem. Nemo pugnare discet, pugnandi necessitate deposita. Tantaque erit requies, ut non solum in urbibus, sed in viculis quoque et agris sit unusquisque securus: et hoc fiet quia os Domini locutum est. Ac primum quidem juxta litteram, antequam nasceretur nobis puer, ejus principatus in humero ejus, totus orbis plenus erat sanguine, populi contra populos, reges contra reges, gentes dimicabant adversum gentes. Denique etiam ipsa

(a) Expunximus hic vocales ita et ad nostrorum cod. fidem, septemque aliorum ex Florentia, quos Victor. consuluit. Mox quoque *seu se patibulum* mss. nostri retinet, pro *se patibuli*.

(b) Victor. transibit, post quem mox codicum quo-

A Romana **477** Respublica bellis lacerabatur civilibus Ginnæ et Octavio et Carbone pugnantis; Sylla et Mario, Antonio et Catilina, Casare et Cneo Pompeio, Augusto et Bruto, et eodem Augusto et Antonio: in quorum preliis universa sanguinem regna fuderunt. Postquam autem ad imperium Christi, singulare imperium Roma sortita est; Apostolorum itineri pervius factus est orbis, et aperte sunt eis portæ urbium et ad prædicationem unius Dei singulare imperium constitutum est. Potest quoque hoc quod dicitur: *Concidit gladios suos in aratra, et hastas suas in falces* (Joel. iii 10), et tropologicè accipi: ut dicamus ad fidem Christi, iram et effrenata convicia esse deposita, ut mittat unusquisque manum super aratrum, et non respiciat post tergum, et contumeliarum jacula hastasque confringens, fructus metere cupiat spirituales, ut laborantibus aliis, nos intremus in labores eorum, et dicatur de nobis: *Venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos suos* (Ps. cxxv, 8). Nunc nemo pugnat adversus alium, quia legimus: *Beati pacifici* (Matth. v. 9). Nemo discit contendere in subversionem audientium sed ponit silentium ori suo, et tacet: quia tempus malum est (Ps. ciii). Et requiescet unusquisque sub vite sua ut premat vinum, quod exhibitat cor hominis, sub vite illa, cujus agricola Pater est (Joan. xv) et sub ficu sua dulcia Spiritus sancti poma decerpens caritatem, gaudium, pacem, et reliqua. Hæc autem omnia accident, secundum utramque expositionem quia Domini verba sunt vera, et ejus dixisse, fecisse est. Omnes populi ibunt, unusquisque in via sua: C nos vero ambulabimus in nomine Domini Dei nostri in sæculum et ultra. Cunctis, inquam, nationibus cunctibus juxta errorem suum, nos ad montem Domini festinavimus, et diximus: *Venite, ascendamus in montem Domini, et in domum Dei Jacob* (Isai. ii, 3) et ambulabimus in nomine Christi Domini nostri, quia ipse est mons qui Deus est. In die illa in qua laqueabit sol justitiam, congregabitur illa quæ fuerat contrita, et quæ expulsa erat, suscipietur, et ad hoc congregabitur contrita, ut ponatur in reliquiis, et derelicta in gentem fortem. Nisi enim Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Soloma essemus et quasi Comorra similes fuissetis (Rom. ix, 29), Sed juxta **478** Hebraicum pulchre: *Congregabo, inquit, claudicantem, et [Al. id est] eam quæ male ambulaverat et ad quam Elias dixerat: Usquequo claudicatis* (III Reg. xviii) cujus pes scandalizavit fuit abscessus (Marc. ix). Quam ejeceram, et cui dederam libellum repudiij, colligam: et quam affixeram captivitatibus variis, vel tradideram diabolo et angelis ejus. Ac ne statim nobis diligens lector opponat, quomodo congregatam asseris claudicantem, et collectam eam quæ fuerat ejecta, cum Judæi in infideli-

que nostrorum auctoritate judicabit legimus, pro judicabit.

(c) Denuo Victorius ex utraque editione Græca et Latina hic Mich. 4, junctis Florentiæ codicibus, ponit *fortes*, pro *nullas*.

tate permaneant? Audiatur de prima Christi dici Ecclesia que credidit ex Judæis, de qua fuerunt et Apostoli, super qua in Actibus Apostolorum Lucas describit: quod in una die crediderint tria millia, etiam alibi quinque millia (Act. ii), et de quibus Jacobus loquitur ad Paulum: *Vides frater Paule, quanta millia sint de Judæis credentium, et omnes hi æmulatores Legis sunt* (Ibid., xxi, 20). Sed et significantiam considera prophetalem: Non dixit, ponam claudicantem totam salvam; sed *ponam claudicantem in reliquiis* ut reliquæ et electio salve fiant, et eam que laboraverat, in gentem robustam, in nomen videlicet Christianum, quod non gladius, non ignes, non tormenta superabunt. Vide fidem et passionem Marijrem, et de robusta gente non ambiges. Et regnabit Dominus super eos, id est, super gentes multas, et super reliquias claudicantes in monte Sion in Ecclesia, in specula, in contemplatione virtutum a presenti sæculo, et usque in futurum. Si quis autem voluerit hoc quod dicitur: *Congregabo eam que contrita fuit, et ejectam suscipiam*, et cetera, de anima humana intelligere quod ante adventum Christi variis passionibus vitiosque servierit, et quasi erronea et morbida ovis luporum fuerit laniata morsibus non erabit: dum tamen noverit eam, quæ contrita fuerat et afflicta, sub Domini postea regno futuram, et victoriam in Sion, et ad pristinum montem boni pastoris humeris reportandam (Luc. xv). Sciendum quoque, et hoc capitulum quod nunc exposuimus,

LIBER SECUNDUS.

Semper invidis respondemus, quia non cessat invidia: et librorum nostrorum exordia, æmulorum maledicta confutant: qui vulgo jaçant, mo sterilis jejuniisque sermonis quasdam ineptias scribere, et cum loqui nesciam, facere non posse. Itaque obscuro, o Paula et Eustochium, ut ad hujusmodi iatratus claudatis aures, et infantiam, ut dicunt, meam orationibus adjuvantes, impetretis mihi juxta Apostolum adaperitionem oris mei, ut de Scripturis loquenti adaptari possit: *Dominus dabit verbum enigmatis virtute multa* (Ps. lxxvii, 12). Moneo autem faucos pingues, qui circumdederant me (Ps. xxi), ut quiescant et desinant maledicere, maledicta ne noscant seria, quæ profertur post, si pergent [Al. pergunt] lædere. Nam quod dicunt, Origenis me volumina compilare, et contaminari non decere veterum scripta: (a) quod illi maledictum vehemens esse existimant, eandem laudem ego maximam duco, cum illum imitari volo, quem cunctis prudentibus, et vobis placere non dubito. Si enim eriminis est

(a) Ex Terentij prologo in Andriam: Contaminari non decere fabulas: tum ex prologo in Adelphos:

Quod illi maledictum vehemens existimant, eam laudem hic ducit maximam, cum illis placet qui vobis universis et populo placeat.

A et huic simile de Isaiæ, Judæos et eorum erroris heredes ad mille annorum referre imperium Christi atque sanctorum. Et illud quod dicitur: *Omnes populi ambulabunt, unusquisque in nomine Domini Dei sui* ita interpretari, unamquamque gentem cum idolo suo torqueri, et mitti in ignem æterni supplicij. **479** Sed ex consequentibus arguerunt, non de fine sæculorum hoc dici, sed de primo adventu Christi, in quo colliguntur reliquæ claudicantis, et gentes ante salvantur. Igitur Isaias hujusmodi posuit testimonium: *Sermo qui factus est ad Isaiam filium Amos de Juda et Jerusalem: quia erit in novissimis diebus manifestus mons Domini, et domus Dei super summum montium, et exaltabitur super colles, et veniet ad eum omnes gentes, et ibunt nationes multe, et dicent: Venite, ascendamus in montem Domini, et in domum Dei Jacob, et annuntiabit nobis* **480** *eiam nostram, et ambulabimus in ea: de Sion enim exiit lex, et verbum Domini de Jerusalem: et judicabit inter gentes multas, et arguet populum plurimum, et coincident gladios suos in aratra, et zibynas suas in falces, et non sumet gens contra gentem gladium, et non discant ultra belligerare* (Isai. ii): Significantem hic [Al. his] dicitur quod sermo Dei egredietur de Jerusalem, judicet inter gentes multas, et arguat proprie populum Judæorum. Nos enim quia peccatores juxta operum nostrorum mensuram judicabit: illos vero ut impios et negatores non judicabit, sed arguet condemnatos.

Græcorum benedicta transferre, accusetur Ennius et Maro, Plautus, Cæcilius et Terentius, Tullius quoque et ceteri eloquentes viri, qui non solum versus, sed multa capita et longissimos libros ac fabulas integras transtulerunt. Sed et Hilarius noster furti reus sit, quod in psalms quadraginta ferme millia versusum supradicti Origenis ad sensum vorterit. Quorum omnium æmulari exopto negligentiam, potius quam istorum obscuram diligentiam. Verum jam tempus est alterum in Michæam librum cadere, et renascentia hydræ capita (b) $\beta\omega\pi\lambda\alpha$ contunderè prophetalem.

(Vers. 8, 9.) **481** *Et tu, turris gregis, nebulosa filia Sion, usque ad te venit, et venit potestas prima, regnum filiz Jerusalem. Nunc quare marore contraheris? numquid rex non est tibi, aut consiliarius tuus perit: quia comprehendit te dolor quasi parturientem. LXX: Et tu, turris gregis, caligosa filia Sion, at te venit, et ingredietur principatus (c) primus, regnum: de Babylone filiz Jerusalem. Et nunc quare*

Denique in fine rursum ex prologo in Andriam: Quorum æmulari exopto negligentiam. Potius quam istorum obscuram diligentiam.

(b) Id est. clava: ms., ropalo; alii, palo, et repagalo.

(c) Mss., primum regnum est de Babylone.